

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академичната длъжност *професор* в професионално направление 2.1. *Филология*, научна специалност „Български език“ съгласно обявата в ДВ № 56/23.06.2020 г. с кандидат: доктор АНА ИВАНОВА КОЧЕВА, доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, Секция за българска диалектология и лингвистична география

Рецензент: Елена Тодорова Николова, доктор на филологическите науки, професор в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Филиал – Смолян

Доц. д-р Ана Иванова Кочева е единствен кандидат по обявения от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ конкурс за професор в направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“ (Държавен вестник, № 56/23.06.2020 г.).

Общо описание на представените материали

Цялостната научна продукция на Ана Кочева е твърде богата и разнообразна, включва 118 публикации: 5 монографии (две от които в съавторство), 1 атлас на английски език в два тома, 3 диалектни карти (колектив) и 1 лингвистична карта, 4 студии (три от които в съавторство) и 88 научни статии (5 от тях електронни), както и 16 научно-популярни публикации. Била е съставител на сборници, редактор на научни монографии, преводач от региолект (македонски) на книжовен български език. Участвала е в над 100 международни и национални научни конференции, кръгли маси и форуми по различни езикови и социолингвистични проекти, като в оценявания период е изнесла 25 доклада на международни форуми и 13 на национални форуми (някои от тях с международно участие). Има редица участия в популяризирането на дейността на ИБЕ при БАН в медии и форуми. Експертната ѝ дейност включва участие в Обществения съвет за работа с българите в чужбина към Вицепрезидента на Р България – от 2017 г. досега, в Консултативния съвет на Фондация Българска Памет (работа по проекти на фондацията, свързани

с реинтеграцията на българската диаспора) – от 2009 г. досега, в Националния съвет по нематериално културно наследство по темата „Кирилицата – българската азбука” към МК – през 2014 г.

Публикации след хабилитирането (след 2013 г.)

В конкурса Ана Кочева участва със самостоятелни и колективни изследвания, сред които се открояват монографичното описание *Смесеният език на виенските българи* (2017) и *Карта „Българският език на ново място по света” с текст* (2016). Важно място заемат лингвогеографските трудове в колектив – *Карта на диалектната делитба на българския език* (2014), *Дигитална карта на българските диалекти*, *Карта на диалектната делитба на българския език* (2016), както и *Европейски лингвистичен атлас (ALE)* в два тома (2015). Не са посочени авторските карти и авторските коментари към картите. А. Кочева участва в конкурса за професор също така с 2 студии и 45 научни статии (3 от тях са в електронни издания), както и 7 научно-популярни публикации.

Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата

1. Данни за кандидатката

Ана Иванова Кочева завършва българска филология през 1989 г., а през 1990 г. става редовен аспирант. Като стипендиантка на Австрийското министерство на образованието и науката в Института по славистика, Залцбург, провежда две специализации – по езикознание (1992) и по славистика и медиавистика (1994-1995). През 1996 г. става научен сътрудник III степен, три години по-късно е научен сътрудник II степен, а през 2004 г. – научен сътрудник I степен. В периода 1998-2000 г. е Хумболтова стипендиантка в Института по славистика, Марбург, ФРГ, където извършва проучвания по индивидуален проект „Немски заемки в българските диалекти” и изнася лекции пред академична аудитория в университетите на Марбург и Гисен, ФРГ. През 2004 г. става стипендиантка на фондация „Херти“ в Института по славистика, Марбург, ФРГ – там завършва монографията си „Немски лексикални елементи в българските говори”. През 2011 г. защитава дисертация на тема „За народната основа на старобългарския език“, за което ѝ е присъдена образователната и научна степен „доктор”, и става главен асистент в ИБЕ „Проф. Любомир Андрейчин“ към БАН, а от 2013 г. е доцент. Има персонални и колективни

награди за отлична работа и високи научни постижения от ИБЕ и други институции и организации.

2. Участие в научни проекти и ръководство на проекти

Ана Кочева е участвала в 3 международни и 4 национални научноизследователски проекта, като на 3 от тях е ръководител на работния колектив. Това доказва нейните умения да работи в екип и да ръководи изследователски колективи.

3. Основни научни и научно-приложни приноси

Кандидатката участва в конкурса за професор с продукция, която има висок научен и приложен принос в няколко области: изследване на езика на български общности в чужбина; диалектология, лингвогеография и етнолингвистика; история на езика (с оглед на историческата диалектология); компаративна лингвистика и изследване на особеностите на писмено-регионалната норма на българския език в Република Северна Македония (РСМ).

Основният труд *Смесеният език на виенските българи* (2017) успешно съчетава теорията за разговорната реч и социолингвистичните методологически постановки, въз основа на които е изработена и приложена всеобхватна методика за проучване на смесен език. Безрезервно приемам посочения от авторката принос, че за пръв път в българското езикознание се извършва **цялостно описание на смесен език** (и по-конкретно на езика на българските емигранти в чужбина, в частност в Австрия), както и факта, че за пръв път се изнася внушителен в количествено отношение лично събран и неизвестен досега **материал** от речта на българските емигранти (п. 5, 56, 70, 72, 76, 80, 81, 83). Теоретичен принос представлява създадената обща кохерентна **терминологична система**, даваща възможност за извършване на **класификации** за отразяване на билингвалната практика (п. 5, 7, 8, 80, 81, 83, 91, 93). Приносни са и изводите за **писмения билингвизъм**: школския и медийно-публицистичния, както и за народностния характер на този смесен език.

За труда има публикувани три рецензии в престижни научни издания у нас.

Научна и научно-приложна стойност имат *Картата* за разпространението на българския език на ново място по света и съпътстващите я статии (п. 10,

73, 74, 91). Визуализирани са страните със стара и нова българска емиграция, очертани са посоките на преселническите вълни с техните количествени характеристики, дадена е информация за институциите, поддържащи българския език. Важно от социолингвистична гледна точка е предлагането на механизми за стратегически решения в областта на езиковата политика.

В областта на диалектологията и лингвогеографията съществен принос представляват колективните изследвания, предоставящи нова лингвогеографска класификация на българските диалекти върху цялото българско езиково землище – във и извън държавните граници (п. 6, 7 и 9 – в съавторство). Създаването на атласи и изработването на карти е трудоемка и дългосрочна екипна работа. В двете издания на Картата на българските диалекти (придружена от текстова част) с многоцветни ареали са очертани границите на основните български говори и говорни групи, нанесени са корекции на някои диалектни граници и са въведени нови конкретизиращи термини, отнасящи се към класификацията на българските диалекти, в съответствие с последните диалектоложки данни и публикации. Постигане на съвременната лингвистична география е електронната интерактивна версия на *Картата*, която дава възможност да се чуят и прочетат образци от картографираните основни диалекти. Това прави този оригинален интерактивен продукт полезен и интересен не само за научните среди, но и за широката общественост.

Том I. 9 на Европейския лингвистичен атлас (ALE) има изключителна значимост с оглед на популяризирането на особеностите на българския диалектен език и за изясняването на взаимовръзките между езиците на европейските народи. Тричленният български екип допринася за това с прецизно изработената карта и обстойните коментари към нея за наименованията на „*настир*“ в европейските езици (п. 8 – в съавторство). Теоретико-приложен принос имат и свързаните с *Атласа* самостоятелни статии (п. 59, 61, 96), публикувани на чужди езици в румънски и наши научни издания.

Важно за българската диалектология е новото тълкуване на съкратените косвени падежни форми в редица източнородопски говори – чрез генерализация на местоименните основи *-не*, *-те*, *-се* след изпадане на падежните окончания в членните форми в единствено и множествено число при имената. Намирам това тълкуване за логично и добре обосновано. Като

най-ярко доказателство са посочени пълните и ненакърнени форми в централнородопските говори – при тях съкращенията (чрез изпадане на гласни и съгласни) не само че са по-малко на брой, но и имат друг характер, не засягат падежния облик на членните морфеми. Днес двата морфологични процеса протичат независимо един от друг – падежната система е силно разколебана, докато тройното членуване със запазени формални различия е жива и устойчива особеност в речта на всички възрастово-социални групи.

Етнолингвистичната проблематика е новаторски представена чрез многоаспектно разглеждане на символните значения на фразеологични единици (п. 61) или абстрактни понятия (п. 65). В нашата езиковедска литература се въвежда в употреба ново терминологично словосъчетание – *семантичен срив*, във връзка с названията от народната дървесна таксономия (п. 97). На базата на многобройни примери от българския език и от други европейски езици се разграничават случаи на директен и на индиректен (косвен, опосредствен) семантичен срив.

От чисто научна и гражданско-патриотична позиция са разгледани съвременните диалектни особености на солунския диалект (в широкия смисъл на думата), за да се препотвърди и защити тезата за българския народностен характер на Кирило-Методиевия език (п. 58, 60, 63).

В областта на компаративната лингвистика Ана Кочева има постижения в теоретичен и приложен аспект. Чрез съпоставителен анализ се разкриват приликите и отликите между българския и словенския език на базата на богат материал от устойчиви фразеологични сравнения, като при тяхната класификация се въвежда нова терминология (п. 62, 77, 94). Извежда се общото символно (митологично или религиозно) значение на близко семантични единици, ексцерпирани от множество европейски езици (п. 71); очертават се общоевропейски структурни модели със стабилен характер и се изтъкват структурните различия между европейските езици с оглед на характера на модела – основен или неосновен (п. 88).

Последната изследователска област е определена от кандидатката за професор по следния начин: *Плурицентризмът на българския език и особености на писмено-регионалната норма на българския език в Република Северна Македония (РСМ)*. В две студии и три статии (в съавторство) се оборва традиционното схващане, че т.нар. македонски книжовен език има някаква конкретна диалектна база (п. 13, 14; 82, 85, 92). Авторите доказват,

че това е писмено-регионален вариант на книжовния български език, тъй като има за основа многовековно развилия се български книжовен език. При егейско-македонската прекодификация освен сърбизми и гърцизми допълнително са насложени и български регионализми с цел по-голямо отдалечаване от книжовния български език. Проследява се пътят на възникване на плурицентризма на книжовния български език (с шест писмено-регионални норми, покрай основната).

4. Педагогическа дейност

Като стипендиантка на Австрийското министерство на образованието и науката в Института по славистика, Залцбург, А. Кочева провежда семинарни занятия по социолингвистика – курс „Езикът на промяната” през учебната 1994–1995 г. В ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград, тя води семинари по *Българска диалектология* (1996/1997) и по *Етнолингвистика* (1997/1998). От 1997 г. до настоящия момент е водеща на семинарни занятия с ученици от българската диаспора към Фондация *Българска Памет* в рамките на Пролетния и Есенния семинар. Освен това Ана Кочева провежда лекционни курсове за преподаватели по български език и литература в средния курс, организирани от ИБЕ и издателство „Аз Буки”.

Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература

Кандидатката е открила 46 цитирания на нейни трудове в национални и международни издания, което показва широкото отражение на научните ѝ публикации в нашата и чуждестранната литература. За всички по-важни трудове има публикувани рецензии в научния печат.

Други бележки

Познавам Ана Кочева още от студентската скамейка, от диалектоложките студентски експедиции през 80-те години на миналия век. Като научен сътрудник (впоследствие доцент) в ИБЕ при БАН тя се изявява като ерудиран учен и ревностен пропагандатор на българската кауза в езиковедската наука.

Заклучение

Въз основа на направената характеристика и оценка на научноизследователската, научно-приложната и педагогическата дейност на Ана Кочева в заключение мога да обобщя, че кандидатката е учен с високи компетенции, има солидна научна продукция и участия в значими научни форуми, разгръща мащабна проектна работа. Това ми дава

основание с пълна увереност да препоръчам на почитаемото научно жури да подкрепи присъждането на академичната длъжност „професор” на доц. д-р Ана Иванова Кочева в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език” в конкурс, обявен от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН.

16.09.2020 г.

Рецензент:
/проф. д.ф.н. Елена Николова/